

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

МАРКОВСЬКА Антоніна В'ячеславівна

УДК 81'373.7:[811.112.2:070+811.161.2:070]

**ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТА УКРАЇНОМОВНОЇ
ПРЕСИ**

10.02.15 – загальне мовознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу Чорноморського державного університету імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Науменко Анатолій Максимович,
Чорноморський державний
університет імені Петра Могили,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Кияк Тарас Романович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
з німецької мови Інституту філології

кандидат філологічних наук, доцент
Сорока Тетяна В'ячеславівна,
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет,
доцент кафедри англійської філології та
перекладу

Захист відбудеться «17» червня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «16» травня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. В. Савчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Фразеологія відіграє значну та змістовну роль у різних стилях мови, виконуючи низку важливих завдань: номінативне, емоційне, образотвірне, текстокогерентне тощо. Серед усіх функціональних стилів найбільш «відкритою» до цієї галузі мовознавства виступає сучасна преса. Фразеологічні одиниці (далі – ФО) завдяки своїй влучності та оригінальності сприяють реалізації одного з центральних завдань преси сьогодення – прагматичного впливу на читача. Поряд із цим на сучасному етапі розвитку загального мовознавства вони стають об'єктом вивчення у когнітивній парадигмі. Про це свідчать дослідження науковців у галузі когнітивної лінгвістики (Є. Г. Беляєвської, О. В. Городецької, О. С. Кубрякової, К. Я. Кусько, О. П. Левченко, Т. В. Сороки, І. Є. Фролової, W. Börner, R. Gibbs, G. Harman).

Сучасна лінгвістика характеризується тенденцією до розгляду реального комунікативного аспекту, що стало основною передумовою формування новітніх напрямів мовознавства – когнітивної лінгвістики та прагмалінгвістики. Характерною їх ознакою є антропоцентризм (В. фон Гумбольдт, О. О. Потебня та ін.) – перенесення людини у центр вивчення мовленнєвої діяльності. Такий принцип до вивчення фразеології набирає все більшого визнання у сучасних мовознавчих студіях (О. В. Забуранна, М. М. Літвінова, О. О. Селіванова, W. Eismann).

Прагмалінгвістичний аспект мовних одиниць піддається ґрунтовному дослідному напрацюванню у загальному мовознавстві (Л. Р. Безугла, Т. А. Космеда, А. М. Науменко, Ю. С. Степанов, І. С. Шевченко, W. Bublitz, F. Kiefer, H. Lüger, J. Meibauer та ін.), що й зумовлює інтерес до вивчення фразеологізмів у плані їх функціонально-семантичної організації на комунікативно-прагматичному рівні.

Особливу роль у втіленні національно-культурної самосвідомості народу та його ідентифікації відіграють фразеологізми, що виникають на основі образного уявлення про дійсність і відображають побутово-емпіричний, соціально-історичний та духовний досвід мовного колективу (О. А. Зубач, Т. Р. Кияк, М. Л. Ковшова, Н. В. Любчук, Д. В. Ужченко, F. Kraas, J. Sternkopf).

Сучасна преса надзвичайно багата на різномірну фразеологію (Л. А. Болгова, Л. М. Болдирева, І. І. Брага, М. Т. Демський, О. Д. Пономарів, H. Burger, Ch. Chlosta, E. Rechtsiegel). Розвиток лінгвістичної науки демонструє глибинний та різносторонній інтерес до дослідження фразеологічного багатства сучасної преси: описувалися дієслівні фразеологізми у пресі (М. Л. Заїченко), фразеологічні інновації у пресі (Н. Г. Лисецька, А. А. Смерчко), прислів'я та приказки (В. В. Прутчикова), фразеологічні модифікації у пресі (С. Б. Пташник, Т. П. Свердан), політичні фразеологізми (Я. Т. Билиця, К. Я. Лепа). Аналіз ФО в економічних рубриках преси пропонує M. Duhme. Публікації В. Sandig висвітлюють уживання фразеологізмів у газетних глосах. Однак, все розмаїття фразеологічного матеріалу до уваги часто не бралось.

Порівняльні дослідження фразеологізмів привертають до себе більш пильну увагу сучасних лінгвістів: у німецькій та українській мовах (Н. Б. Головіна), у мовних взаємовпливах Австрії та України (О. Я. Остапович), у європейських та слов'янських мовах у переломні періоди історії (Б. Я. Бакай). Дискусійність попередніх наукових праць ФО полягає у тому, що до сьогодні немає комплексної характеристики фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси.

Актуальність дисертаційного дослідження визначається необхідністю вивчення прагмалінгвістичних особливостей фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси у сучасному мовознавстві. Аналіз особливостей ФО сучасної преси у лінгвокогнітивному аспекті, урахування національномовної специфіки й антропоцентричної природи фразеології, визначення прагматичного впливу фразеологізмів преси на читача, а також систематизація прагмалінгвістичних особливостей ФО сучасної німецькомовної та україномовної преси привертають до себе пильну увагу сучасної мовознавчої науки та дають можливість поглибити знання про мовну картину світу. У сучасній вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці немає оптимального і детального вивчення фразеології сучасної преси та об'єктивного вирішення багатьох проблем, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи і пояснює вагомість її дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри теорії та практики перекладу ЧДУ імені Петра Могили «Мовна картина світу та її відображення у перекладі» (номер державної реєстрації 0104U009413), протокол № 1 (23) рішення вченої ради МДГУ імені Петра Могили від 9 вересня 2004 р.

Метою дослідження є комплексна характеристика фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси; систематизація їх прагмалінгвістичних особливостей крізь призму взаємозв'язку мови, мислення та культури; виявлення їх прагматичного впливу на читача. Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- узагальнити результати попередніх теоретичних досліджень у фразеології як галузі загального мовознавства та описати сучасний стан проблеми;
- розкрити особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси у лінгвокогнітивному аспекті, виявивши їх національномовну специфіку й антропоцентричну природу, розробити когнітивну модель фразеологізмів преси;
- охарактеризувати особливості функціонування фразеологізмів у сучасній німецькомовній та україномовній пресі з позиції їхньої прагматичної значущості та визначити їх прагматичні функції впливу на читача;
- систематизувати прагмалінгвістичні особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси.

Об'єктом дослідження є фразеологізми сучасної німецькомовної та україномовної преси.

Предмет дослідження – прагмалінгвістичні особливості ФО сучасної німецькомовної та україномовної преси.

Матеріалом дослідження слугують 10240 вживань 1000 базових фразеологізмів сучасної німецькомовної преси та 7800 вживань 1000 базових фразеологізмів сучасної україномовної преси. Мовний матеріал виокремлено у результаті вибірки з публіцистичних текстів із 34 газет та журналів сучасної німецькомовної та із 34 – україномовної преси (використовувались як паперові, так і Інтернет-видання) за 1998 – 2011 рр.: зокрема, Berliner Zeitung (BZ), Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), Neue Zürcher Zeitung (NZZ), Spiegel, Stern, Süddeutsche Zeitung (SZ), Tageszeitung (taz), а також – Голос України, День, Дзеркало тижня, Експрес, Нація і держава, Україна молода, Українська правда, Урядовий кур'єр (УК), Юридичний вісник України (ЮВ) та ін. (орфографію у прикладах фрагментів зі статей збережено).

Методи дослідження. У дисертації використано такі методи та прийоми аналізу у комплексному поєднанні: *метод фразеологічної ідентифікації* – для виявлення фразеологічності того чи іншого стійкого словесного комплексу; *фразеологічної аплікації* – для визначення межі фразеологізмів преси та для класифікації фразеологічного матеріалу; *порівняльний аналіз лексикографічних і фразеографічних джерел* – для порівняння лексикографічних експлікацій значень досліджуваних одиниць у словниках; *компонентний аналіз* – для дослідження перебудови структури фразеологізмів у газетних та журнальних текстах; *метод лінгвістичного спостереження та опису* – для систематизації прагмалінгвістичних особливостей фразеологізмів та інтерпретації специфіки їх функціонування у пресі; *комплікативний метод* – для системного опису фразеологізмів преси, розрахований на охоплення широкого обсягу фразеології; *елементи зіставного аналізу* – для системного порівняння фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси з метою виявлення їх національномовної специфіки та прагматичного впливу на читача; *елементи кількісного аналізу* – для встановлення кількісної характеристики вживання різних типів фразеологізмів у сучасній німецькомовній та україномовній пресі та одержання об'єктивних результатів дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що у ньому вперше в українському мовознавстві запропоновано комплексну характеристику фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси; розкрито особливості досліджуваних мовних одиниць у лінгвокогнітивному аспекті, розроблено їх когнітивну модель, виявлено національномовну специфіку ФО, встановлено типи антропоцентричних фразеологізмів преси, описано фразеологічну номінацію і виникнення фразеологічних інновацій у сучасній пресі; охарактеризовано особливості функціонування фразеологізмів у сучасній німецькомовній та україномовній пресі з позиції їхньої прагматичної значущості, визначено їх прагматичні функції впливу на читача; подальшого розвитку дістала систематизація прагмалінгвістичних особливостей фразеологізмів сучасної німецькомовної та

україномовної преси.

Основні положення та висновки дисертації поглиблюють і поширюють теоретико-методологічні засади фразеології сучасної німецькомовної та україномовної преси. Одержані результати підтверджують тезу про поєднання мисленнєвих і мовленнєвих чинників, що визначають використання кожного стійкого словесного комплексу, допомагають глибше вивчити особливості функціонування фразеологізмів у пресі та визначити їх вплив на читача. Результати дисертаційної роботи є певним внеском у дослідження фразеології як галузі загального мовознавства, що сприятимуть подальшому вивченню прагмалінгвістики, когнітивної лінгвістики, антрополінгвістики, соціолінгвістики та стилістики.

Практичне значення дослідження. Основні положення та одержані результати дисертаційної роботи можуть бути використані у теоретичних курсах загального мовознавства (розділи «Мова і культура», «Мова та мислення», «Проміжні рівні мови»); лексикології української та німецької мови (розділи «Лексико-семантична система мови», «Фразеологія»); стилістики (розділи «Стильова диференціація лексики та фразеології», «Публіцистичний стиль мови»); у спецкурсах, присвячених проблемам мовної еволюції, когнітивної лінгвістики; у підготовці курсу з лінгвоукраїнознавства; у курсі теорії та практики перекладу. Результати дослідження можуть знайти застосування в лексикографії та фразеографії у процесі укладання фразеологічних словників та під час написання навчально-методичних посібників.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися на *семи* міжнародних конференціях: «Дні науки» (Дніпропетровськ, 15-27 квітня 2005), «Проблеми сучасного та зарубіжного літературознавства» (Севастополь, 21-23 вересня 2005), «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» (Хмельницький, 19-20 квітня 2007), «Ольвійський форум 2007: стратегії України в геополітичному просторі» (Ялта, 6-9 червня 2007), «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2008» (Полтава 19-21 травня 2008), «Розвиток наукових досліджень 2008» (Полтава 24-26 листопада 2008), «Мова і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 19-20 березня 2009); на *одній* всеукраїнській науково-практичній конференції «Концептологія в системі гуманітарних наук» (Полтава, 26 березня 2009); на *трьох* причорноморських регіональних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу (Миколаїв, квітень, 2008 – 2010 рр.); на *одній* регіональній науково-практичній конференції «Міжкультурна германістика в українському контексті» (Миколаїв, 27-28 травня 2010); на *п'яти* щорічних науково-методичних конференціях «Могилянські читання» (Миколаїв, жовтень – листопад, 2006 – 2010 рр.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено у *двадцяти* публікаціях, а саме: у *дванадцяти* статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України, та у *восьми* тезах доповідей на міжнародних,

всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (що нараховує 300 позицій, із яких 75 – іноземними мовами) та списку лексикографічних джерел (що нараховує 34 позиції).

Повний обсяг дисертації становить 232 сторінки, основний зміст викладено на 180 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, описано методи та матеріал дослідження, висвітлено наукову новизну, розкрито практичне значення одержаних результатів, зазначено перелік конференцій та публікацій, де були апробовані основні положення та результати дисертації.

У **розділі 1. «Теоретичні передумови дослідження фразеологізмів преси»** викладено теоретичну базу дослідження фразеологізмів, виявлено дискусійні питання їх класифікацій у загальному мовознавстві, визначено ознаки фразеологізмів преси та їх структурно-семантичні типи, розглянуто специфіку дослідження фразеологізмів преси.

Вихідним положенням для дисертаційного дослідження стало широке розуміння фразеології у загальному мовознавстві (В. Л. Архангельський, В. І. Гаврись, О. В. Кунін, Л. Г. Скрипник, W. Fleischer, E. Riesel, S. Elspaß, K. Gutknecht). Аналіз наукових джерел показав, що до фразеологізмів преси у дослідженні віднесено будь-які стійкі словесні комплекси з переносним значенням (крім тропів): ФО, крилаті вислови, прислів'я, приказки тощо (термін ССК – «стійкі словесні комплекси» використовували у своїх дослідженнях М. Л. Заїченко, Г. О. Кузіна, Л. І. Ройзензон, І. І. Чернишова та ін.).

Визначено, що фразеологізмам преси разом із ознаками загальномовних фразеологізмів (полілексичність, релятивна сталість, відтворюваність, ідіоматичність) притаманні також додаткові ознаки експресивності (яка виступає посиленням виразності та образності, з'являється в результаті аранжування засобів мови), емоційності (здатність ФО емоційно оцінювати різні явища у пресі, оскільки емоційне забарвлення ФО передає у своєму змісті разом із денотативним значенням відтінки почуттів та настрою автора статті) та оцінності (яка дозволяє дати суб'єктивну оцінку об'єктивних подій та виступає як один із видів модальності). Завдяки цим ознакам ФО використовуються у пресі як специфічні засоби впливу на читача та допомагають більш влучно відображати події сучасного життя. Фразеологізми сучасної преси у дисертаційному дослідженні представлено ССК різних структурно-семантичних типів: фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення, а також фразеологізовані утворення й аналітичні дієслівні

конструкції. Фразеологізми преси найбільш наглядно демонструють спосіб життя, географічне розташування, історію народу, традиції тої чи іншої суспільності, яка об'єднана однією культурою (Н. В. Любчук, С. М. Солдатова, В. Т. Сулим, Е. Piirainen).

Намагання автора досягти більшої виразності у пресі та впливу на читача зумовлює вибір експресивних та образних засобів і прийомів, а саме використання ФО у текстах сучасних газет і журналів (В. М. Вакуров, Н. М. Івкова, І. В. Онищенко, В. А. Чабаненко, М. Skod-Söderved). У фразеологізмах сучасної преси зберігається суспільна мораль та ставлення до світу, до людей, до інших народів.

У розділі 2. «Особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси у лінгвокогнітивному аспекті» описано особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси у лінгвокогнітивному аспекті з урахуванням їх національномовної специфіки й антропоцентричної природи, охарактеризовано фразеологічну номінацію у сучасній німецькомовній та україномовній пресі і виникнення фразеологічних інновацій, розроблено когнітивну модель ФО сучасної преси.

Фразеологізми сучасної німецькомовної та україномовної преси є одним із засобів логічного, образного та емоційного пізнання світу. Вони стають об'єктом вивчення у когнітивній парадигмі та визначаються як одиниці лінгвоментального лексикону, що віддзеркалюють культурний простір мови. Когнітивні здібності людської свідомості досліджуються через мовні явища. Таке положення дало нам змогу запропонувати когнітивну модель (Н. Г. Лисецька, М. М. Полюжин, М. Schwarz) ФО преси, у якій виділяємо такі основні концептуальні сфери: 1) політика і суспільство; 2) економіка; 3) спорт; 4) культура, наука та освіта.

У фразеології сучасної преси різних мов можна визначити: 1) національні фразеологізми (які є особливими у кожній мові); 2) інтернаціональні або міжкультурні (запозичені з інших мов) фразеологізми.

До національних ФО сучасної німецькомовної преси (зафіксовано 379 прикладів зазначених ФО та їх 3110 вживань) відносять: 1) національні (німецькомовні) фразеологізми, що відображають найрізноманітніші звичаї, традиції, вірування та побут німецькомовного суспільства: *der blaue Engel* (Die Woche, 2000), *beherrschen aus dem Effeff* (Wirtschaftswoche, 2008), *einen Korb geben* (Mannheimer Morgen, 2000); фразеологізми, що утворилися в німецькомовних країнах, наприклад, в Австрії: *in der Schwebel* (Die Zeit, 2008), або в Швейцарії: *einen Schlötterling anhängen* (NZZ, 2003); 2) фразеологізми німецькомовної преси з національномовним стилістично-зниженим забарвленням: *die Rosa Liste* (taz, 2009). Інтернаціональними, або міжкультурними (зафіксовано 621 приклад інтернаціональних ФО та їх 7130 вживань) вважають ті ФО сучасної німецькомовної преси, що запозичені з інших мов: 1) загальнонаціональні ФО преси (загальнолюдські прислів'я, приказки, крилаті вирази): *nicht alle*

Eier in einen Korb legen (NZZ, 2003), наприклад, ФО з мови спорту: *die gelbe Karte* (SZ, 1999), *die rote Karte zeigen* (taz, 2000); 2) ФО німецькомовної преси з Біблії та міфології: *ein Dorn im Auge* (BZ, 2005); 3) фразеологізми, що виникли з різних мов унаслідок прямого запозичення без перекладу: *Cherchez la femme* (SZ, 2000).

Національні фразеологізми сучасної україномовної преси (зафіксовано 342 приклади та їх 2210 вживань) представлено: 1) східнослов'янізмами або фразеологізмами зі спільнослов'янською лексемою: *витрішки ловити* (Український тиждень, 2010), *мати клепку* (Агросвіт України, 2010); 2) власнеукраїнізмами – *ухопити за барки* (Час і події, 2006), *брати на кпини* (Народний оглядач, 2006), *дати гарбуза* (Львівська газета, 2006); 3) частково національними (наприклад, крилаті вислови з улюблених, народних кінофільмів): *баршися вже лягли і просять* (Хрещатик, 2006). Інтернаціональними вважають ті ФО сучасної україномовної преси, що запозичені з інших мов (зафіксовано 658 прикладів та їх 5590 вживань): 1) загальнонаціональні (загальнолюдські прислів'я, приказки, крилаті вирази) ФО: *буря в склянці води* (День, 2003), *час – це гроші* (ЮВ, 2009); 2) ФО україномовної преси з Біблії та міфології: *манна небесна* (УК, 2010); 3) фразеологізми, що виникли з різних мов унаслідок прямого запозичення без перекладу: *Finita la comedia* (Українська правда, 2006).

У засобах масової інформації (далі – ЗМІ) відображається антропоцентризм, що пронизує всі сфери духовного та соціального життя людини. Завдяки антропоцентричній природі фразеології преси, яка направлена на відображення світу людини, виділяють такі групи ФО: 1) широкоантропоцентричні – фразеологізми, у структуру яких входять компоненти, що окремо від фразеологізму означають: бажання, дії, почуття людини тощо (у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 306 прикладів ФО преси та їх 3413 вживань, в україномовній – 230 прикладів ФО преси та їх 1900 вживань); 2) середньоантропоцентричні – ті ФО, компоненти яких означають людину, її фізіологію, тварин та рослини (у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 489 прикладів ФО преси та їх 4068 вживань, в україномовній – 560 прикладів ФО преси та їх 4300 вживань); 3) малоантропоцентричні – фразеологізми, стрижневі компоненти яких означають зовнішній світ людини, предмети побуту та одяг людини тощо (у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 205 прикладів ФО преси та їх 2759 вживань, в україномовній – 210 прикладів ФО преси та їх 1600 вживань). Виявлено, що фразеологія сучасної німецькомовної та україномовної преси визначається більшою кількістю прикладів широкоантропоцентричних і середньоантропоцентричних ФО. Це є результатом сприйняття людиною себе як центру Всесвіту.

Слід зазначити, що ФО становлять собою особливий вид номінації, тому специфіка їх функціонування у пресі виявляється через їх участь у передачі раціонально-логічного та когнітивного змісту, через роль у формуванні модального оцінювання та у забезпеченні змістовної

і формальної цілісності газетних та журнальних текстів. Фразеологічна номінація у сучасній німецькомовній та україномовній пресі може мати узуальний, okazіональний та інноваційний характер (представлений фразеологічними інноваціями, далі – ФІ). Інформаційний та оцінний потенціал okazіонально перетворених ФО завжди вище узуальних, завдяки прирощенню додаткового змісту. Відтак одержані результати свідчать про кількісну перевагу okazіональних ФО у пресі (у сучасній німецькомовній пресі: okazіональні ФО становлять 53,5%, узуальні – 31,6% та ФІ – 14,9%, у сучасній україномовній пресі: okazіональні ФО – 50,2%, узуальні – 39,8% та ФІ – 10%).

Саме у період великих соціальних змін утворюються численні інновації, у яких обов'язковим є процес переформування та переосмислення мовних одиниць, зокрема фразеологічних. Отже, фразеологічні інновації преси – це нерегулярні, стилістично значущі, лексико-граматичні або структурно-семантичні перетворення фразеологічної одиниці, а також специфічні прийоми її використання у контексті, що носять індивідуальний характер уживання та застосовуються у пресі для досягнення певних стилістичних та прагматичних цілей. Здійснений аналіз зібраного корпусу прикладів у дисертаційному дослідженні дозволив виділити такі групи газетно-публіцистичних ФІ: 1) ФІ з мови відомих людей: політиків, соціологів, економістів, політологів, учених, у тому числі ФІ, пов'язані з певною відомою особистістю; 2) ФІ пов'язані з певною подією або відомою місцевістю, яка відіграє значну роль у політичному, економічному та культурному житті суспільства; 3) так звані «приховані цитати»; 4) ФІ образно-перифрастичного характеру; 5) ФІ, що виникли внаслідок термінологічної або часової екстраполяції; 6) перефразування відомих приказок, прислів'їв, крилатих висловів; 7) трансформація як існуючих, так і новоутворених фразеологічних виразів.

Під час дослідження виявлено, що у сучасній німецькомовній пресі найбільше прикладів ФІ – це перефразування і трансформація фразеологічних виразів, оскільки вони є характерним явищем для сучасних німецькомовних газет та журналів: *Reden oft mehr wert sein kann als Schweigen* (FAZ, 2008) утворено шляхом перефразування прислів'я (*Reden ist Silber, Schweigen ist Gold*); або *etwas ist faul in diesem Staat – der auch Dänemark heißen könnte* (Die Zeit, 2008) – перефразування відомого крилатого виразу з трагедії В. Шекспіра «Гамлет»; *mit dem Schweiß des Alltags* (Die Zeit, 2008) утворено шляхом модифікування біблійного фразеологізму (*im Schweiß meines / seines Angesichts*).

Для сучасної україномовної преси більш характерним є виникнення ФІ з мови відомих людей різних сфер життя сучасного суспільства, в тому числі й ФІ, пов'язані з певною відомою особистістю: *разом нас багато – нас не подолати* (Українська правда, 2005), *леді «Ю»* (ЮВ, 2009).

Отже, виникнення публіцистичних ФІ викликано необхідністю відображення сучасних подій у пресі, прагненням до зображення різноманітних соціальних, культурних, економічних і політичних процесів у сучасному світі.

У розділі 3. «Прагмалінгвістичні особливості функціонування фразеологізмів сучасної

німецькомовної та україномовної преси» визначено способи включення фразеологізмів у контекст, рівні стилістичного забарвлення фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси, систематизовано прагмалінгвістичні особливості функціонування фразеологізмів у пресі, прийоми їх модифікування у пресі, описано прагматичні функції впливу ФО преси на читача.

На сторінках сучасної німецькомовної та україномовної преси ФО є не тільки невід'ємною частиною образно-виразових засобів, що виконують певну образно-інформативну роль, а й дійсним засобом пропагандистського впливу. Аналіз фактичного матеріалу дозволив виділити два основних способи включення ФО у контекст сучасних німецькомовних та україномовних газет і журналів: лексико-семантичний (без трансформації структури) та структурно-семантичний (зі значними структурними змінами).

Сучасна німецькомовна та україномовна преса характеризуються такими рівнями стилістичного забарвлення фразеологізмів: 1) «високий» або «книжний» – у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 145 прикладів книжних ФО преси та їх 2250 вживань: *balancieren auf des Messers Schneide* (Die Zeit, 2008), в україномовній – 196 прикладів та їх 920 вживань: *терновий вінок* (Буковина, 2007), *п'ята колона* (Вісник молоді, 2006); 2) нейтральний – у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 166 прикладів нейтральних ФО преси та їх 2150 вживань: *es macht Spaß* (SZ, 2007), *auf den ersten Blick, auf den zweiten Blick* (Die Zeit, 2008), в україномовній – 283 приклади та їх 4018 вживань: *мати рацію* (Українська правда, 2006), *на перший погляд* (УК, 2010); 3) розмовно-просторічний – у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 587 прикладів розмовно-просторічних ФО преси та їх 4740 вживань: *klipp und klar* (Spiegel, 2006), *gehen auf dem Leim* (managerSeminare, 2005), в україномовній – 428 прикладів та їх 2754 вживання: *дісталось на горіхи* (ЮВ, 2009), *не мала баба клопоту* (Волинь, 2006); 4) стилістично-знижений – у сучасній німецькомовній пресі зібрано та проаналізовано 102 приклади стилістично-знижених ФО преси та їх 1100 вживань: *den Mund verbieten* (Die Zeit, 2008), в україномовній – 93 приклади та їх 108 вживань: *хай йому грець* (Експрес, 2010).

Фразеологічні модифікації у пресі слід розглядати як достатньо поширений спосіб okazіонального вживання та трансформації фразеологізмів (Л. К. Байрамова, Н. С. Хороз, W. Koller, K. Pilz, H. Thun). Аналіз зібраного матеріалу дозволяє виділити такі типи фразеологічних модифікацій у пресі: 1) модифікації структурної форми ФО; 2) модифікації актуалізації значення ФО. Основні прийоми модифікування структури ФО у сучасній пресі: еліпсис, розширення компонентного складу ФО, субституція, координація, контамінація, граматичні зміни. Серед модифікацій актуалізації значення при специфічній інтеграції ФО у контекст можна виділити: часткову подвійну актуалізацію значення ФО, співасоціацію прямого значення з фразеологічним, повну подвійну актуалізацію ФО. За результатами проведеного

дослідження виявлено, що кількість проаналізованих прийомів модифікування фразеологізмів (у сучасній німецькомовній пресі проаналізовано 615 прийомів, в україномовній пресі – 600) перевищує кількість прикладів фразеологічних модифікацій преси (у сучасній німецькомовній пресі зафіксовано 535 прикладів фразеологічних модифікацій, в україномовній – 502 приклади) зібраних мануальним способом. Це зумовлено тим, що в одному прикладі можуть зустрічатися два або декілька прийомів модифікування одночасно, що дозволило визначити ще й комплексні модифікації у пресі.

На функціонування ФО у вигляді елементарних мікротекстів впливає наявність у їх семантичній структурі категорійних сем, що наближає ФО до певних частин мови і визначає характер синтаксичного функціонування у сучасній пресі. Отже, з урахуванням граматичних категорій, властивих фразеологізмам, розрізняють субстантивні, дієслівні, ад'єктивні й адвербіальні фразеологізми сучасної преси. У реченні вони виконують різні синтаксичні функції. У процесі аналізу морфолого-синтаксичних особливостей досліджуваних мовних одиниць преси у формі словосполучень зафіксовано ще окрему групу вигуківих фразеологізмів преси.

Один із найбільш перспективних підходів до вивчення досліджуваних мовних одиниць у сфері сучасного мовознавства полягає у виявленні їхньої прагматичної значущості. Вихідним положенням при цьому є те, що прагмалінгвістику цікавить не значення ФО, а мета, з якою вони вживаються в тому чи іншому контексті сучасної німецькомовної та україномовної преси (О. О. Мецлер, S. Heusinger, St. Levinson та ін.). Сучасна преса характеризується тим, що на сьогоднішній день кількість людей, які читають газети та журнали, не досить велика: пресу замінюють інші ЗМІ (телебачення, радіо). Відтак автори підбирають влучні ФО (особливо у заголовках) із метою зацікавити читанням преси. Фразеологізми сучасної преси є прагматично спрямованими мовними засобами, їх роль під час реалізації інтенцій автора – передати читачеві не тільки закладену в них інформацію, але й викликати у нього певну реакцію до зображеної дійсності. Особливість адресатності текстів преси полягає в тому, що автори повинні донести інформацію до якомога більшого кола читачів, особисто їх не знаючи. У виконанні цього завдання їм допомагають ФО преси. Установлено, що засоби створення прагматичного впливу на читача складаються з наступних функцій ФО, що є типовими як для німецькомовної, так і україномовної преси: зацікавлення читача; утримування уваги читача; підкреслення важливої інформації, тобто «логічного наголосу»; завуальовування інформації; вираження авторської оцінки; здивування читача; створення образної та експресивної виразності; функція виклику емоцій; змішана функція. Наявність останньої (поєднання та взаємозв'язок декількох функцій впливу) у ФО сучасної німецькомовної та україномовної преси підтверджує нашу думку, що інколи чітке розмежування прагматичних функцій фразеологізмів у контексті викликає труднощі.

Функція неоднозначності формулювання (полісемії змісту) для формування у читача власних

образів, асоціативного мислення тощо притаманна більше ФО сучасної німецькомовної преси. Це пояснюється тим, що, по-перше, багатозначність мовних одиниць є більш характерною для німецької мови (Л. Е. Бінович), по-друге, у сучасній німецькомовній пресі автор статті, підбираючи мовні засоби для передачі інформації, дає читачеві більше свободи мислення, можливість самостійно обирати, яке значення фразеологізму є доречним та виправданим у контексті. Наприклад:

Irgendwann wird der Gewalt *die Puste ausgehen* [заголовок]. Der in Deutschland durch seine KZ-Revue "Ghetto" bekannt gewordene israelische Dramatiker Joshua Sobol sieht Anzeichen dafür, dass die Gewalt in Palästina ein Ende findet (Stern, 2002).

У наведеному прикладі завдяки використанню фразеологізму *die Puste ausgehen* створюється неоднозначність формування у читача власних асоціацій щодо уряду Палестини (влада колись втратить сили або із-за недовіри народу, або це відбудеться із-за відсутності грошей, що витрачаються на боротьбу з Ізраїлем).

Отже, під час дослідження виявлено, що прагматичні функції ФО сучасної німецькомовної преси характеризуються більшим впливом на емоції, асоціативне мислення, рефлексивну свідомість читача.

Характерною для ФО україномовної преси (і не зовсім типовою для німецькомовної преси) виявилася функція переконання та формування у читача правильної системи моральних цінностей та поведінки. Наприклад:

Ще одна проблема річки – це браконьєрство. І як каже народна мудрість: «*На чужому горі свого щастя не побудуєш*», справді, вони зароблять гроші від свого «вилову», але порушивши природний баланс, зроблять гірше навколишньому середовищу і це позначиться на здоров'ї їхніх же дітей (Українська правда, 2009).

Прислів'я *на чужому горі свого щастя не побудуєш* у наведеному прикладі переконує та вчить читача, як треба жити через правильну оцінку моральних, етичних та загальнолюдських цінностей. Аналіз прагматичних функцій впливу досліджуваних одиниць у текстах сучасної німецькомовної та україномовної преси показав, що фразеологізми позначають певні предмети об'єктивної дійсності, взаємодіють з іншими одиницями у контексті та певним чином впливають на читача.

У **висновках** сформульовано основні підсумки проведеного дисертаційного дослідження і визначено подальшу перспективу вивчення досліджуваної проблеми.

ВИСНОВКИ

На сьогодні фразеологія як галузь загального мовознавства має статус самостійної лінгвістичної дисципліни, специфіка якої полягає у визначенні складу ФО відповідної мови, у вивченні закономірностей виникнення і розвитку цих одиниць, а також у виявленні особливостей

функціонування фразеологізмів у сучасній пресі. Фразеологізми сучасної німецькомовної та україномовної преси у нашій науковій праці представлено ССК різних структурно-семантичних типів. Результати проведеного дослідження показали, що більше всього прикладів зібраного матеріалу становлять фразеологічні єдності (у сучасній німецькомовній пресі вони становлять 33,6%, в україномовній – 30,7%).

У дисертаційній роботі розроблено когнітивну модель фразеологізмів сучасної преси. Аналіз зібраного матеріалу ФО сучасної німецькомовної та україномовної преси показав, що більшу частину прикладів відібрано зі сфери «політика і суспільство» (у сучасній німецькомовній пресі зафіксовано 292 приклади ФО та їх 4935 вживань, в україномовній – 480 прикладів ФО та їх 5010 вживань). Наявність більшої кількості прикладів ФО сучасної україномовної преси у сфері «політика і суспільство» пояснюється тим, що для зображення політичної ситуації в Україні необхідні експресивні та емоційні мовні одиниці. Використані ФО достатньо влучно демонструють політичні події сьогодення: боротьбу за владу політичних діячів, виборчі перегони тощо. Українська політика відрізняється від європейської своєю неоднозначністю та змінністю, значним інтересом змальовувати суспільно-політичне життя із деяким сатиричним та іронічним забарвленням.

Фразеологія – це цінна лінгвістична скарбниця народу, в якій відбивається антропоцентричне бачення світу, національна культура, звичаї та вірування, фантазія та історія народу, який використовує свою мову. Фразеологія сучасної преси – це фрагмент мовної картини світу. ФО відображають у своїй семантиці довгий процес розвитку культури народу, фіксують та передають від покоління до покоління культурні настанови. Необхідно зауважити, що відображення мовної картини світу в образній основі фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси, що досліджуються у роботі, дозволяє виділити: національні та інтернаціональні ФО преси. У сучасній німецькомовній пресі зафіксовано 37,9% національних німецькомовних ФО, а у сучасній україномовній пресі національні становлять 34,2%. Проведений аналіз є свідченням того, що формування національномовної свідомості українського народу у ЗМІ, яке відображається у фразеології україномовної преси, обмежувалося певними історичними чинниками (радянсько-ідеологічними догмами, застосуванням марксистсько-ленінської методології та зменшенням розвитку україномовної культури).

У фразеології сучасної преси велику роль відіграє людський фактор, тому переважна більшість ФО пов'язана з людиною та з різними сферами її діяльності. У центрі фразеологічного значення – сама людина та її світогляд. Це виявляється у використанні в якості компонентів ФО слів, що означають бажання, дії, почуття людини, будову її тіла та фізіологію, живий тваринний або рослинний світ, зовнішній світ людини та її побут. Для ФО сучасної преси характерним є наявність значної кількості прикладів соматичних фразеологізмів (у сучасній німецькомовній пресі

зафіксовано 338 прикладів фразеологізмів-соматизмів та їх 3851 вживання, у сучасній україномовній – 390 прикладів та їх 3100 вживань). Це зумовлено антропоморфною природою фразеологізмів, оскільки їх використання у сучасній пресі є свідченням пізнання мовної картини світу та відображенням зв'язку між мовою та людиною.

Фразеологічна номінація у пресі може носити узуальний характер та okazіональний, а також інноваційний, тобто виникнення та функціонування ФІ у сучасній німецькомовній та україномовній пресі. У результаті дослідження виявлено окремі групи газетно-публіцистичних ФІ на сучасному етапі розвитку суспільства, що можуть мати узагальнений характер. У сучасній німецькомовній пресі спостерігається вживання більшої кількості ФІ, корпус зібраного матеріалу склав 14,9% від загальної кількості проаналізованих базових ФО. Цьому сприяли історичні події після об'єднання Німеччини та суспільно-політичні зміни у житті німецькомовних країн. У сучасній україномовній пресі на сьогоднішній день зафіксовано 10% вживання ФІ, однак цей процес виникнення і формування ФІ за 19 років незалежності України є достатньо стрімким. Це пояснюється постійним динамічним розвитком фразеології, на яку впливають лінгвальні та екстралінгвальні чинники.

Аналіз фактичного матеріалу дозволив виділити два основних способи включення ФО у контекст газет і журналів, характерних як для німецькомовної, так і україномовної преси: лексико-семантичний (без трансформації структури) та структурно-семантичний (зі значними структурними змінами). У сучасній пресі функціонують різні стилістичні типи фразеологізмів: книжні, нейтральні, розмовно-просторічні та стилістично-знижені. Сучасна україномовна преса відрізняється від німецькомовної більш частотним уживанням у ній нейтральних ФО (у сучасній німецькомовній зафіксовано їх 2150 вживань, а в україномовній – їх 4018 вживань). У більшості випадків вони є фразеологічними штампами, позбавленими стилістичної виразності. Однак корпус прикладів розмовно-просторічної фразеології перебільшує нейтральні (у сучасній німецькомовній пресі – 587 прикладів розмовних ФО, а в україномовній – 428 прикладів розмовних ФО) та їх уживання у сучасній пресі набирає обертів. На нашу думку, тяжіння ЗМІ до розмовного стилю – риса сучасної німецькомовної та україномовної преси, оскільки розмовно-просторічна фразеологія є невичерпним джерелом створення гумористичного, а часто і сатиричного ефекту.

Систематизовано типи фразеологічних модифікацій у сучасній німецькомовній та україномовній пресі. Проведене дослідження показало, що для сучасної німецькомовної преси більш характерним є модифікування фразеологізмів, що має позначення впливу розмовної мови на стиль преси та спрямування до руйнування безбарвного зображення подій сьогодення через газети та журнали. В україномовній пресі зафіксовано менше фразеологічних модифікацій. Це пояснюється тим, що сучасна україномовна преса ще знаходиться у перехідному стані та тільки починає зазнавати змін (підвищення її експресивної виразності за допомогою модифікування ФО). Але незважаючи на

відмінність у загальній кількості фразеологічних модифікацій у сучасній німецькомовній та україномовній пресі, можна прослідкувати типову подібність прийомів модифікування. У результаті дослідження визначено, що фразеологічні модифікації – один із способів оказіонального вживання фразеологізмів у пресі та реалізація властивого фразеологічній системі потенціалу можливостей.

У реченні субстантивні ФО сучасної німецькомовної та україномовної преси виступають підметом, додатком, іменною частиною складеного іменного присудка; ад’єктивні ФО преси – означенням, узгоджуючись з іменником у роді, числі та відмінку, або іменною частиною складеного присудка; адвербіальні ФО преси – обставиною часу, способу дії, міри і ступеня тощо. Зауважимо, що дієслівні ФО сучасної німецькомовної преси (зважаючи на вербальноцентричний характер німецького речення) та україномовної преси мають різноманітні граматичні структури і виконують у реченні функцію присудка всіх можливих форм. Вигукові фразеологізми преси у більшості випадків мають структуру словосполучення, проте функціонують у пресі як окремі нерозчленовані речення.

Роль ФО преси під час реалізації авторських інтенцій – це створення комплексного прагматичного впливу на читача, засоби якого складаються з прагматичних функцій ФО типових для німецькомовної та україномовної преси. Виявлено, що функція неоднозначності формулювання (полісемії змісту) притаманна ФО сучасної німецькомовної преси. Функція переконання читача та формування у нього правильної системи моральних цінностей та поведінки властива фразеологізмам україномовної преси, оскільки має за мету не лише дати читачеві свободу власних міркувань, а й виховувати його у правильному культурно-освітнянському та просвітницькому руслі.

Результати наукової роботи дозволяють продовжити та поглибити вивчення фразеології у загальному мовознавстві, проаналізувати вживання різних типів фразеологізмів преси, а також дослідити виникнення фразеологічних новоутворень. Коло проблем, пов’язаних із важливими питаннями національномовної специфіки ФО сучасної преси, їх антропоцентричної природи та вивчення прагмалінгвістичних особливостей фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси мають наукову перспективу: у руслі комплексного вивчення фразеологізмів преси інших слов’янських та європейських мов, для подальшого розкриття мовної картини світу в сучасній лінгвістичній науці.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Марковська А. В. Актуальні проблеми дослідження фразеологізмів сучасної німецької преси / А. В. Марковська // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : зб. наук. пр. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – Ч. II : Вип. 3. – С. 24–26.
2. Марковська А. В. Антропоцентризм функціонально-семантичних особливостей

- фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – № 37. – С. 54–61.
3. Марковська А. В. Виникнення сучасних публіцистичних фразеологічних інновацій та їх використання у сучасній німецькій пресі / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – № 5 (25). – С. 76–84.
4. Марковська А. В. Когнітивний аспект фразеологізмів і стиль преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – № 3 (23) – С. 59–67.
5. Марковська А. В. Когнітивно-концептуальні сфери фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 4 ч. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (3). – С. 344–348.
6. Марковська А. В. Крилаті слова та вирази у сучасній німецькій мові: особливості вивчення та їх значення / А. В. Марковська // Вересень. – Миколаїв, 2005. – № 1-2. – С. 89–93.
7. Марковська А. В. Крилаті слова та вирази як лінгвокультурологічний компонент збагачення фразеологічного складу сучасної німецької мови / А. В. Марковська // Дні науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т. 41. – С. 23–24.
8. Марковська А. В. Лінгвокогнітивна сутність фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Концептологія в системі гуманітарних наук : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 берез. 2009 р. – Полтава : ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2009. – С. 56–59.
9. Марковська А. В. Лінгвокогнітивний аспект дослідження фразеологізмів сучасної німецької преси / А. В. Марковська // Зб. тез причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 9-11 квіт. 2008 р. – Миколаїв : МДАУ, 2008. – С. 4–7.
10. Марковська А. В. Мовна картина світу та фразеологізми преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – № 8 (28). – С. 5–12.
11. Марковська А. В. Національні та інтернаціональні фразеологізми у сучасній німецькій пресі / А. В. Марковська // Наукові праці : науково-методичний журнал. Філологія – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – Вип. 57. – Т. 70. – С. 55–60.
12. Марковська А. В. Особливості адресатності фразеологізмів та прагматичні функції фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Зб. тез причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу 15-17 квіт. 2009 р. – Миколаїв : МДАУ, 2009. – С. 37–39.
13. Марковська А. В. Особливості дослідження фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2008 : зб. тез четвертої міжнародної науково-практичної конференції, 19-21 трав. 2008 р. – Полтава : Вид-во

“ІнтерГрафіка”, 2008. – Т. 7. – С. 34–36.

14. Марковська А. В. Прагматика фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2009. – № 11 (31). – С. 58–66.

15. Марковська А. В. Прагматичні категорії експресивності, емоційності та оцінності фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Розвиток наукових досліджень 2008 : зб. тез четвертої міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 лист. 2008 р. – Полтава : Вид-во “ІнтерГрафіка”, 2008. – Т. 11. – С. 52–55.

16. Марковська А. В. Прагматичний потенціал фразеологічних одиниць / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – № 9 (29). – С. 21–28.

17. Марковська А. В. Проблемні аспекти дослідження фразеологізмів преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – № 2 (22). – С. 28–35.

18. Марковська А. В. Специфіка дослідження фразеологізмів преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – № 4 (24) – С. 140–147.

19. Марковська А. В. Трансформації фразеологізмів у сучасній німецькомовній пресі / А. В. Марковська // Міжкультурна германістика в українському контексті : матеріали регіональної науково-практичної конференції, 27-28 трав. 2010 р. – Миколаїв : МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. – С. 116–119.

20. Марковська А. В. Функціональний аспект фразеологізмів сучасної німецькомовної преси / А. В. Марковська // Новітня філологія. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – № 13 (33). – С. 34–43.

АНОТАЦІЯ

Марковська А. В. Прагмалінгвістичні особливості фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2011.

Дисертацію присвячено комплексній характеристиці прагмалінгвістичних особливостей фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси. Визначено основні ознаки ФО преси, структурно-семантичні та стилістичні типи фразеологізмів преси. Вивчено особливості фразеологізмів сучасної преси у лінгвокогнітивному аспекті, розроблено когнітивну модель ФО сучасної преси; охарактеризовано національні та інтернаціональні фразеологізми сучасної німецькомовної та україномовної преси з метою поглибити знання про мовну картину світу;

вивчено випадки узуального та окказіонального вживання ФО та виникнення фразеологічних інновацій для розкриття специфіки фразеологічної номінації у пресі. Виявлено антропоцентричну направленість ФО у пресі. У дослідженні проаналізовано типи фразеологічних модифікацій у пресі та описано прагматичні функції фразеологізмів сучасної німецькомовної та україномовної преси, з'ясовано питання реалізації авторських інтенцій за допомогою ФО преси для створення прагматичного впливу на читача.

Ключові слова: фразеологізми преси, національні та інтернаціональні фразеологізми, фразеологічна номінація, фразеологічні інновації, фразеологічні модифікації, мовна картина світу, прагматичні функції.

АННОТАЦІЯ

Марковская А. В. Прагмалингвистические особенности фразеологизмов современной немецкоязычной и украиноязычной прессы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Государственное учреждение «Южно-украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2011.

Диссертация посвящена комплексной характеристике прагмалингвистических особенностей фразеологизмов современной немецкоязычной и украиноязычной прессы. Анализировались фразеологические единицы (далее – ФЕ) прессы, а именно сочетания в форме слова, словосочетания или предложения с полным или частичным переосмыслением компонентов. В работе описывается когнитивная модель фразеологизмов прессы, характеризуются национальные и интернациональные фразеологизмы немецкоязычной и украиноязычной прессы, учитывая особенности ментальности каждого народа, с целью рассмотрения языковой картины мира. Изучены случаи узуального и окказионального функционирования фразеологизмов, а также типы возникновения фразеологических инноваций для выяснения специфики номинации фразеологии прессы. Раскрыта антропоцентрическая направленность ФЕ в прессе. Осуществлён количественный анализ употребления разных типов фразеологизмов в прессе с целью их сравнения, сопоставления в немецкоязычной и украиноязычной прессе, а также для обобщения результатов исследования. Показаны способы включения ФЕ в контекст газет и журналов. Специфика прессы заключается в её доступности для самой широкой читательской аудитории, в непосредственном обращении журналиста к читателю со своими мыслями, чувствами по отношению к изображаемым событиям. Достичь цели воздействовать на читателя помогает использование ФЕ в прессе. Богатый материал для реализации важного конструктивного принципа языка прессы: сочетание стандарта и экспрессивности – представляют фразеологизмы. Экспрессивность, эмоциональность и оценочность – все эти качества ФЕ прессы придают

текстам газет и журналов образность и выразительность. В языке современной прессы фразеологизмы в целях усиления выразительности и эмоционального воздействия могут подвергаться разного рода трансформациям. В диссертации термин «трансформация» используется для обозначения процессов авторских изменений фразеологизмов в прессе. Продукты таких изменений – фразеологические модификации. Установлены основные типы фразеологических модификаций в прессе. Определены и охарактеризованы прагматические функции фразеологизмов современной немецкоязычной и украиноязычной прессы.

Ключевые слова: фразеологизмы прессы, национальные и интернациональные фразеологизмы, фразеологическая номинация, фразеологические инновации, фразеологические модификации, языковая картина мира, прагматические функции.

SUMMARY

Markowska A. V. Pragmalinguistic Peculiarities of Phraseologisms of Modern German-Language and Ukrainian-Language Press. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in philology, speciality 10.02.15 – General Linguistics. – The state institution “South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky”, Odesa, 2011.

The thesis focuses on the problem of pragmalinguistic peculiarities of phraseologisms of modern German-language and Ukrainian-language press. National and international phraseologisms of German-language and Ukrainian-language press are characterized with the purpose of studying a language picture of the world. The anthropocentric orientation of phraseological units of press has been shown. Cases of usual and occasional use of phraseological units and also phraseological innovations of press have been investigated for finding out the specificity of phraseological nomination in press. Different types of phraseological modifications in press are systematic characterised. The pragmatical functions of phraseologisms in press are determined.

Key words: phraseologisms of press, national and international phraseologisms, phraseological nomination in press, phraseological innovations, phraseological modifications, a language picture of the world, pragmatical functions.

Оригінал-макет виготовлений видавцем Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, 0487431393 email – bukaev@gmail.com

Видруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 15.05.2011. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарн. «Times» . Друк цифровий. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 пр.